

NÁVRAT

2007

Návrat je špecializovaná mimovládna organizácia, ktorá pôsobí na Slovensku od roku 1993. Návrat od svojho vzniku podporuje myšlienku a realizáciu starostlivosti o ohrozené a opustené deti výlučne v rodinnom prostredí. Poskytuje komplexné odborné služby v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti a v oblasti sanácie rodinného prostredia. Našou víziou je prispieť k vytvoreniu tolerantnej občianskej spoločnosti, v ktorej bude starostlivosť o všetky deti postavená výhradne na rodinných modeloch.

Sme presvedčení, že **DIĎA** má právo na plný rozvoj svojej osobnosti a na napĺňanie základných fyzických a psychických potrieb.

Sme presvedčení, že **RODINA** je optimálnym prostredím, v ktorom môže dieťa dozrieť v plnohodnotnú a zodpovednú bytosť. Rodina je priestor, ktorý poskytne dieťaťu lásku, prijatie, pocit bezpečia a istoty.

Sme presvedčení, že **MEDZILUDSKÉ VZŤAHY** majú rozhodujúci význam pre kvalitu života. Pre zdravý vývoj dieťaťa majú nezastupiteľnú úlohu vzťahy s rodičmi. Dieťa potrebuje vyrastať s rodičmi – či už sú to rodičia vlastní alebo náhradní.

Návrat ako organizácia

31. decembra 2007 sme mali:

- 175 právoplatných členov,
- 30 zamestnancov,
- 56 externých spolupracovníkov,
- 100 stabilných dobrovoľníkov a s ďalšími sme boli v kontakte,
- 7 centier a 3 poradenské miesta po celom Slovensku.

Predsedníctvo Návratu:

Mgr. Marek Roháček, predseda

Mgr. Vladislav Matej, podpredseda (do 30. 4. 2007)

PhDr. Helena Woleková (do 30. 4. 2007)

Ing. Richard Kerekeš

PhDr. Slavoj Krupa

Bc. Alžbeta Padyšáková (od 1. 5. 2007)

Mgr. Pavel Kailing (od 1. 5. 2007)

Revízna komisia:

RNDr. Peter Paľaga, predseda revíznej komisie

Ing. Marek Markuš

Ing. Tomáš Dulovič

Úvodník

Rok 2007. V čom bol mimoriadny, iný ako roky predchádzajúce, iný ako budú roky ďalšie? Je to 14. rok našej existencie. Puberta? Bláznovstvo, sloboda, neistota, rebélia, hľadanie samých seba? Ani nie, asi starneme rýchlejšie. Ja nás – Návrat – dnes vidím už inde. Z hŕstky nadšencov, ktorí kedysi rozbiehali našu misiu a mali viac odhodlania ako skúseností, aj viac odhodlania ako peňazí na realizáciu plánov, je dnes celkom vážna organizácia. Je nás už veľa, takmer tridsať, svojou činnosťou pokrývame celé Slovensko, máme kancelárie, konzultačné a terapeutické priestory, autá, mobily, počítače, niekoľkomiliónový rozpočet... Máme za sebou kus práce a skúseností. Chválime sa bohatou škálou odborníkov, zručnosťami, akreditáciou, sme akceptovaní ako odborná a kompetentná organizácia. Klientmi, partnermi z verejnej správy, kolegami z iných mimovládok. Samozrejme, to prináša aj menej príjemné dopady – viac administratívy, menej slobody, štruktúru a formálnosť. Ak by som mala zvoliť charakteristiku pre uplynulý rok, asi by mi najskôr zišiel na um pojem „sanácia“. Rok 2007 bol určite rokom, kedy sa téma sanácie pôvodnej rodiny dieťaťa stala našou stabilnou súčasťou a jednoznačným plánom do budúcnosti. Po predchádzajúcom „otúkavacom“ roku, kedy úrady ešte celkom dobre nevedeli, čo po nás majú žiadať a my sme celkom dobre nevedeli, čo môžeme ponúkať, čo je potrebné a čo vieme, rok 2007 veľa vyjasnil. Naberáme skúseností, selektujeme efektívne od málo efektívneho, stabilizujú sa tímy v regiónoch, rozvíja sa spolupráca s úradmi. A dostávajú sa prvé výsledky, potvrdzuje sa zmysluplnosť a niekedy aj márnosť snáh našich, snáh kolegov z úradov, snáh klientov. Takže Návrat po roku 2007 už nie je organizácia, ktorá sa zaoberá len náhradným rodičovstvom. Rovnocennou témou je aj práca s pôvodnou rodinou dieťaťa. A táto téma, aj keď stále na začiatku, už teraz „sľubuje“ veľa kvalitatívnych aj kvantitatívnych nárokov, aj možností. A aj keď „náhradka“ a „sanácia“ dnes idú vedľa seba, ich cesty sa stále viac a viac prepletajú, vzájomne si pomáhajú a dopĺňajú sa. Návrat je dnes organizácia, ktorá sa zaoberá **rodičovstvom**. Takže nie, nie sme v puberte. Dozrievame rýchlejšie, ako je náš chronologický vek. Možno by som to naše obdobie prirovnala k uzavretiu manželstva. Usadili sme sa, stávame sa serióznymi, zväzňujeme... Ja len dúfam, že si uchováme aj dosť slobody, nadšenia, aj trochu bláznovstva.

Milada Bohovicová

1. Náhradná rodinná starostlivosť

Náhradná rodinná starostlivosť je téma, ktorou Návrat žije už 14 rokov. Pôvodne sa naša činnosť zameriavala výhradne týmto smerom, dnes je téma náhradnej rodinnej starostlivosti súčasťou širšieho kontextu našich služieb. A práve v tejto oblasti, vďaka skúsenostiam a zručnostiam získaným v uplynulých rokoch, vďaka dopytu a odozve zo strany prijímateľov máme dnes vybudovaný kvalitatívne a kvantitatívne komplexný systém služieb.

Každé dieťa má právo vyrastať v rodine. Najvhodnejším riešením pre dieťa, ktoré nemôže v aktuálnom čase vyrastať v rodine, kde sa narodilo, je náhradná rodina. To je fakt uznávaný odborníkmi aj laikmi, fakt, ktorý akceptuje naša legislatíva, fakt, ktorý podmieňuje charakter našich snáh.

Naším zámerom je hľadať rodinu pre každé dieťa a poskytnúť podporu náhradnej rodine v ktoromkoľvek období náhradného rodičovstva. Uvedomujeme si, že dieťa, aj veľmi malé, prichádza do náhradnej rodiny spolu so svojou životnou históriou, ktorej súčasťou sú straty, nespracované traumy, psychická deprivácia. Budúci rodičia sa cielene pripravujú na to, že budú niesť na svojich pleciach dôsledky dávnych psychických zranení dieťaťa. Chceme tu byť pre nich a pomáhať im.

V roku 2007 sa začal tretí rok uplatňovania zákona o sociálno-právnej ochrane a kuratele pre deti. Tento zákon priniesol zvýšenie dôrazu na podporu rodiny v jej rodičovskej zodpovednosti, špecifikuje podmienky náhradného rodičovstva a zvyšuje participáciu akreditovaných subjektov na spolupráci pri realizácii opatrení sociálno-právnej ochrany detí. Jeho aplikácia v mnohých sférach prináša skvalitnenie ochrany detí. Súčasne zákon ponúka možnosti, ktoré sa spoločne so všetkými subjektami sociálno-právnej ochrany musíme naučiť využívať.

Návrat ako *špecializovaná* organizácia poskytuje náhradným rodinám komplex služieb, ktoré sprevádzajú rodičov na ceste od prvotnej myšlienky na prijatie dieťaťa až po realizáciu rodičovstva. Ponúkame celú škálu podporných služieb podľa individuálnych potrieb rodiny. Toto spektrum zahŕňa špecializované psychologické, pedagogické a sociálne poradenstvo, terapeutické služby ako i sprostredkovanie svojpomoci a dobrovoľníckej podpory.

Naše služby v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti môžeme z hľadiska časového a obsahového rozdeliť na nasledovné celky:

- vyhľadávanie nových náhradných rodín,
- príprava na náhradné rodičovstvo a sprostredkovanie náhradnej rodinnej starostlivosti,
- podpora náhradných rodín.

Vyhľadávanie nových náhradných rodín

Na Slovensku vyrastá mimo rodiny takmer 6000 detí. Každé jedno z nich by potrebovalo na kratší či dlhší čas alebo natrvalo náhradnú rodinu. Rodín – adoptívnych, pestúnskych alebo profesionálnych je stále málo a aj to je jedným z dôvodov, prečo sa počet detí v inštitucionálnej starostlivosti zásadne neznižuje. Z komunikácie s verejnosťou je zrejmé, že náhradné rodičovstvo je stále považované za mimoriadne, verejnosť nemá dostatok informácií o potrebách detí a o možnostiach a podmienkach náhradného rodičovstva. Nie je vytvorené dostatočné legislatívne prostredie pre realizáciu náhradného rodičovstva pre deti so špecifickými potrebami.

V roku 2007 Návrat aktivizoval potenciálne náhradné rodiny prostredníctvom:

- celonárodných kampaní,
- spolupráce s médiami,
- vydávaním a distribuovaním informačných materiálov,
- prevádzkovaním Infolinky nielen o adopcii **0907 80 80 80** a online poradní na **www.adopcia.sk** a **www.rodinka.sk**,
- oslovovaním komún,
- poskytovaním informácií prostredníctvom individuálnych konzultácií.

Príprava na náhradné rodičovstvo a sprevádzanie dieťaťa na ceste do rodiny

Náhradné rodičovstvo má oproti rodičovstvu biologickému isté špecifiká. Tento fakt reflektuje i zákon o sociálno-právnej ochrane, keď ukladá budúcim náhradným rodičom povinnosť absolvovať ešte pred prijatím dieťaťa do rodiny program prípravy.

Návrat získal akreditáciu na realizáciu prípravy na náhradné rodičovstvo. Program prípravy sme vytvárali na základe vlastných skúseností s prípravou a ďalším vzdelávaním náhradných rodičov z minulých rokov, spoluprácou s ďalšími domácimi aj zahraničnými odborníkmi. Prioritou pri jeho zostavovaní bolo zohľadniť nároky na rodičov, ktorí zvažujú prijatie dieťaťa so špecifickými potrebami, či už z hľadiska veku, zdravotného postihnutia alebo odlišnej etnickej príslušnosti.

Program je v rôznych svojich modifikáciách určený pre záujemcov o všetky formy náhradnej rodinnej starostlivosti. Medzi jeho základné charakteristiky patrí:

- participácia min. dvoch odborníkov (psychológ, sociálny pracovník) na príprave uchádzačov,
- kombinácia individuálnych konzultácií so zážitkovou prácou v skupine,
- kombinácia informatívnych, zážitkových a diagnostických metód,
- zapojenie skúseného náhradného rodiča do časti prípravy (skupina, riadený rozhovor),
- flexibilita v prispôbení programu potrebám klientov.

Špecifickým programom prípravy čo do rozsahu aj obsahu je tréning pre profesionálnych rodičov.

V roku 2007

- kompletnú **prípravu a aktualizáciu na náhradné rodičovstvo** absolvovalo prostredníctvom Návratu **119 záujemcov (69 rodín)**,
- realizovali sme **13 skupinových príprav na náhradné rodičovstvo**,
- uskutočnili sme 2 tréningové moduly prípravy na profesionálne rodičovstvo, ktorých sa zúčastnilo **19 budúcich profesionálnych rodičov**.

Návrat v spolupráci s úradmi hľadá rodinné zázemie pre konkrétne deti, ktoré potrebujú náhradnú rodinnú starostlivosť. Úlohu neštátnych subjektov, akým Návrat je, vymedzuje v tejto oblasti zákon. Vzhľadom na to, že v oblasti sprostredkovania dopĺňame primárnu úlohu úradov, naše snahy zameriavame na deti, ktoré sú pri hľadaní náhradného rodinného riešenia znevýhodnené pôvodom, vekom či zdravotnými problémami a na podporu rodičov a detí v procese sprostredkovania. Za dôležitú považujeme spoluprácu profesionálov zo štátneho i neštátneho sektora, vďaka ktorej sa v konkrétnych prípadoch darí záujem dieťaťa skutočne naplňať.

V roku 2007

- sme v našich Centrách zaregistrovali desiatky detí, pre ktoré sa príslušným inštitúciám nepodarilo sprostredkovať umiestnenie do náhradných rodín,
- pri prijatí dieťaťa sme sprevádzali viac ako 30 rodín, ktorým sme poskytovali odbornú podporu v procese rozhodovania, pri príchode dieťaťa do rodiny a pomoc pri vzájomnej adaptácii a zvládaní nových situácií v rodine. Táto činnosť zahŕňa prácu s dieťaťom, rodičmi aj širším rodinným prostredím,
- podarilo sa nám nájsť náhradnú rodinu pre 10 detí, ktorým nesprostredkoval náhradnú rodinnú starostlivosť úrad.

V Návrate sa nám osvedčilo ako efektívne sprevádzanie rodiny v celom procese od prípravy až po príchod dieťaťa do rodiny, lebo to dáva dobré východiská na zladovanie potreby detí a očakávaní žiadateľov tak, aby rozhodovanie sa konkrétnej rodiny pre konkrétne dieťa bolo čo najkompetentnejšie.

Podpora náhradných rodín

Návrat bol prvou nešťátnou organizáciou na Slovensku, ktorá sa zameriavala výhradne na oblasť náhradnej rodinnej starostlivosti. Poradenské služby náhradným rodinám poskytujeme od roku 1993. Metódy špecializovaného poradenstva v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti Návrat postupne vytváral v modelových projektoch, ktoré reagovali na potreby rodín a ktoré dnes poskytujeme prostredníctvom 7 odborných pracovníkov. Dlhoročná skúsenosť pracovníkov Návratu s poskytovaním poradenstva v oblasti náhradného rodičovstva sa vyprofilovala do vytvorenia viacerých programov a služieb, ktoré poskytujú komplexnú a dlhodobú podporu pre náhradné rodiny, postavenú na ich potrebách, špecifikách detí a špecifikách slovenských podmienok.

Podpora náhradných rodín tvorí z hľadiska obsahu aj rozsahu najväčšiu časť našich činností, čo je logické, ak vnímame, že náhradné rodiny potrebujú odbornú podporu v rôznych fázach náhradného rodičovstva a súčasne aj skutočnosť, že poradenstvo sa v týchto prípadoch zameriava na rodičov, na deti, ďalších členov rodiny a často na rodinu ako celok. Na Slovensku je stále nedostatočná ponuka odbornej pomoci pre rodiny a to znamená vysoký dopyt po ponúkaných službách. Navyiac, skúsenosť hovorí, že i „náročné“ deti so špecifickými potrebami (zdravotné, mentálne postihnutie, výchovné problémy, a pod.) žijú v náhradnej rodine – ak táto rodina vníma záruky poskytnutia odbornej podpory v prípade problémov.

V roku 2007 sme poskytovali podporu deťom a rodičom v náhradných rodinách prostredníctvom nasledujúcich služieb a aktivít:

- sociálne, psychologické a pedagogické poradenstvo pre rodiny a pre deti – indivi- duálne poradenstvo na rôznej kvalitatívnej a kvantitatívnej úrovni,
- Infolinka nielen o adopcii a poradne na www.adopcia.sk a www.babetko.sk – informatívne sociálno-právne poradenstvo, sprostredkovanie kontaktov na špecialistov, distribúcia klientov,
- dlhodobé vzdelávanie náhradných rodičov – vzdelávacie a zážitkové semináre pre rodičov,
- program pripútania - dlhodobý program založený na zážitkovej práci s celou rodinou s využitím arteterapeutických prístupov,
- podporná skupina pre rodičov – dlhodobý program pre skupinu rodičov využíva zážitok, dynamiku skupiny, arteterapeutické prístupy,

- podporná skupina pre deti – dlhodobý program pre rovesnícku skupinu detí využíva zážitok, dynamiku skupiny, arteterapeutické prístupy,
- tréningy rodičovských zručností – dlhodobé individuálne tréningy pre rodičov a deti zamerané na rozvoj rodičovských zručností s využitím prvkov hrovej a filiálnej terapie a videotréningu interakcií,
- vzdelávací a tréningový program pre rodičov detí s CAN syndrómom,
- víkendové poradenské pobyty – zamerané na vzdelávanie, individuálne poradenstvo, supervíziu a psychohygienu, organizované pre celé rodiny,
- rodičovské skupiny s rôznou mierou odborného a svojpomocného zamerania vedené v spolupráci odborníka a laického poradcu,
- kluby náhradných rodín – otvorené skupinové stretnutia založené na báze svojpomoci s odborným vedením a odbornými vzdelávacími a poradenskými vstupmi,
- odľahčovacie služby pre rodiny realizované pripraveným a odborne vedeným dobrovoľníkom – práca s deťmi, učenie, pomoc v domácnosti, voľnočasové aktivity a šport pre deti,
- sprostredkovanie materiálnej pomoci pre náhradné rodiny – prostredníctvom iných subjektov (Rozum a Cit), prípadne v spolupráci so privátnymi donormi a sponzormi,
- terénna sociálna práca v náhradných rodinách – poradenstvo v prirodzenom rodinnom prostredí, predovšetkým pre rodiny s náročnou mierou dostupnosti odbornej pomoci,
- outdoorový program pre dospelávajúcu mládež z náhradných rodín – rovesnícky program zameraný na zvládanie záťaže a prekonávanie prekážok, rozvoj kreativity, spoluprácu, budovanie pozitívnej identity – zabezpečovaný dobrovoľníkmi s odbornou psychologickou participáciou.

V roku 2007

- sa našimi klientmi stalo 90 nových rodín,
- evidujeme viac ako 700 náhradných rodín, ktorým priebežne poskytujeme informácie a ponuky našich služieb,
- približne polovici týchto rodín sme v minulom roku poskytovali niektorú z foriem dlhodobého sociálno-právneho, psychologického a pedagogického poradenstva,
- zrealizovali sme 7 víkendových poradensko-rekreačných pobytov pre celé rodiny,
- zorganizovali sme 10-dňový letný outdoorový program pre tínedžerov z náhradných rodín,
- prostredníctvom Infolinky a online - poradne sme poskytli poradenstvo – predovšetkým sociálno-právne pre 250 klientov,
- zrealizovali sme 15 vzdelávacích seminárov a workshopov pre rodičov s témami dotyková terapia, životná história dieťaťa, mapa a kniha života a pod.,
- zrealizovali sme program pripútania zameraný na spracovanie histórie dieťaťa ako východisko k vytvoreniu väzby na novú rodinu v 10 prípadoch,
- kluby náhradných rodín v r. 2007 fungovali v 13 mestách na Slovensku,
- na podporu náhradných rodín sme sa intenzívne venovali príprave a vzdelávaniu dobrovoľníkov a laických poradcov z radov náhradných rodičov. Obe skupiny pri poskytovaní služieb odborne vedieme a poskytujeme im supervíziu.

2. Sanácia rodiny v kríze

*Programy zamerané na predchádzanie, obmedzenie a odstránenie vzniku krízových situácií v rodine, na podporu rodinného prostredia, kde hrozí vyňatie dieťaťa a na obnovu rodinného prostredia, kde je dieťaťu nariadená ústavná výchova, a ďalšie situácie vymedzené Zákomom o sociálnoprávnej ochrane detí a soc. ku-
ratele*

V priebehu roka 2007 došlo k ďalšiemu rozšíreniu tzv. sanačných programov v porovnaní s rokom 2006. Terénni sociálni pracovníci Návratu pôsobili v **10 okresoch Slovenska v 82 rodinách s 224 ohrozenými deťmi**. Pomáhali sme zlepšiť sociálne pomery a tým predišli vyňatiu dieťaťa z rodiny. Alebo, ak už bolo dieťa umiestnené v detskom domove, tak sme sa snažili o jeho návrat do pôvodnej rodiny cez mobilizáciu jeho rodičov, čo sa v 30% prípadov podarilo (úspešnosť porovnateľná s podobnými službami v „západných“ krajinách).

Rodinám v kríze Návrat venoval odbornú pomoc v regiónoch: Banská Bystrica, Bardejov, Malacky, Levice, Liptovský Mikuláš, Pezínok, Prešov, Rimavská Sobota, Sabinov, Svidník, Trnava. Sanačné programy sme v Návrate realizovali na objednávku úradov práce sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR) daného regiónu. Išlo o rôzny obsah a rozsah služby. Pri rozhodovaní sa pre spoluprácu s konkrétnymi úradmi a mestami bolo pre nás dôležité, či sme sa tam stretli so sociálnymi pracovníkmi, ktorí mali motiváciu pre partnerskú komunikáciu a kooperáciu a práca v teréne pre nich bola prioritou. To, čo komplikovalo efektívnosť sanačnej práce s rodinou v prospech detí, je emelé administratívne fázovanie podľa rozpočtového roka, ktorým sa riadi štátna správa.

Prioritnou formou práce je pre nás **individuálna terénna práca v prirodzenom prostredí rodiny** vykonávaná priebežne počas niekoľkých mesiacov. Osvedčili sa nám aj víkendové pobyty pre celé rodiny, teda pre deti aj ich rodičov, kde môžu členovia rodiny v chránenom prostredí nahliadnuť do svojich vzťahov.

V roku 2007 sme zrealizovali 4 tábory pre samotné deti v okresoch Banská Bystrica, Bardejov, Pezínok a Trnava, ktorých sa zúčastnilo 53 detí a dospelujúcich vo veku od jedenásť do osemnásť rokov. Takéto výchovno-rekreačné pobyty majú v podmienkach slovenskej sociálnej práce silnú tradíciu a sú žiadané zo strany ÚPSVaR. Na základe doteraz získaných skúseností sme sa rozhodli, že v realizovaní táborov pre samotné deti budeme pokračovať len vtedy, keď pôjde o deti, ktorých rodiny majú možnosť využívať odbornú pomoc v rámci tzv. sanačných programov.

Postupne sa vo väčšej miere zapájala do spolupráce na riešení situácie ohrozených detí aj **samospráva**, ktorá má podľa novej legislatívy výraznú kompetenciu v oblasti výkonu ochrany práv dieťaťa. Jasným lídrom v tejto oblasti je Mestský úrad Banská Bystrica, ktorý v partnerstve s Návratom prevádzkuje špecializované Centrum Bazalka – pre rozvoj rodičovských zručností (od r. 2008 Centrum pomoci rodine Bazalka), ktoré Návrat zriadil v júli 2006 v priestoroch mesta. Ide o vytvorenie efektívnej odbornej koalície Mesta, ÚPSVaR, VÚC a MVO. Vyššie územné celky prevzali svoju zodpovednosť prostredníctvom svojich všeobecne záväzných nariadení, cez ktoré financovali aj sanačné programy Návratu.

Po rokoch lobovania v prospech posilnenia kľúčového systémového prvku v oblasti ochrany práv dieťaťa je potešiteľné, že sanácia rodiny v kríze naberá na vážnosti pri práci v prospech situácie ohrozeného dieťaťa. U nás v Návrate vznikol nový tím odborníkov, ktorý spolu komunikuje, vyhodnocuje prejednú cestu a tvorí novú kvalitu služieb pre deti, ktorým hrozí strata rodiny, alebo ktoré ju stratili a majú možnosť sa vrátiť domov.

Naši terénni sociálni pracovníci zažívajú pri svojej práci často veľkú únavu a frustráciu, ale hľadajú nádej a nachádzajú dôveru a nové cesty, ako naplňať najvnutornejšiu potrebu detí – vyrastať vo vlastnej rodine.

3. Rozvoj kvality v systéme starostlivosti o dieťa a rodinu

Takmer od vzniku Návratu až do roku 2005 sme programovo aktívne presadzovali systémové zmeny v prospech rodinných modelov starostlivosti o opustené deti. Túto kapitolu sme nazývali Iniciovanie zmien v systéme náhradnej rodinnej starostlivosti alebo dokonca priamo Lobing. Skutočne sme veľkú časť energie venovali zákonom, princípom, východiskám v prospech záujmov detí na celoštátnej úrovni. Od roku 2005, keď bola prijatá nová legislatíva (podrobnejšie vo Výročnej správe 2006), sme presmerovali našu systémovú energiu na jej uplatňovanie v praxi. Konkrétne, v spolupráci s jednotlivými úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny, obecnými a mestskými úradmi a vyššími územnými celkami rozvíjame kvalitatívne hľadiská starostlivosti o deti a rodiny, o čom hovorí nová legislatíva. Hľadáme partnerskú spoluprácu postavenú na rodinných modeloch, aby sme rozširovali „príklady dobrej praxe“, ktoré sme prezentovali pri rôznych príležitostiach. Sme presvedčení, že touto cestou pozitívnej deviácie prispejeme k implementácii aj myšlienok zákona do praxe v kvalitatívne podstatnej miere.

V roku 2007 Návrat realizoval projekt „Kvalitná rodinná starostlivosť podporuje sociálnu inklúziu detí“ zameraný na na **posilnenie kompetencií obce** pri dodržiavaní Zákona o sociálno-právnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Aktivity projektu mobilizovali ľudské zdroje na území troch vybraných samospráv Slovenska na úrovni tých, ktorí:

- rozhodujú (poslanci),
- vykonávajú (pracovníci samospráv a komunitní sociálni pracovníci),
- pomáhajú (špecialisti a neštátne akreditované sociálne subjekty),
- majú potenciál pritiahnúť svojím príkladom iných (náhradní rodičia).

Súčasťou projektu boli podporné lokálne informačné kampane orientované na lokálnu verejnosť a vstupy do rôznych spoločenských či cirkevných komunít s cieľom „scitlivieť“ lokálnu verejnosť na túto problematiku a postupne vytvoriť **podmienky pre rozvoj ďalších náhradných rodín**.

V októbri sa uskutočnil celoslovenský odborný seminár v Mojmírovciach s názvom „**Ohrozené dieťa – s čím prichádza a čo potrebuje**“. Seminár bol dvojčlánkový – prvý deň si tému „**O vplyve drogových závislostí rodičov na vývin dieťaťa**“ vypočulo **80 odborníkov** z úradov, zariadení a iných organizácií sociálneho sektora; ďalšie dni sa odborne školoilo 50 odborníkov v troch tematických podskupinách. Lektori z USA, Kanady a Poľska ponúkli metodiky, skúsenosti a príklady dobrej praxe v ďalších □

- podporná rodinná terapia centrovaná na dieťa,
- dotyková terapia a detské masáže pre deti so špecifickými potrebami,
- vplyv drogových a alkoholových závislostí u rodičov na dieťa a jeho zdravý vývoj.

Dlhodobá spolupráca s odborníkmi zo zahraničia priniesla ďalšie podnety pre rozšírenie a skvalitnenie odborných služieb podporujúcich zdravé vzťahy v rodine. Vyškolení odborníci zo Slovenska ďalej rozvíjajú spoluprácu s Návratom – poskytujú odborné poradenstvo, podporné programy s prvkami terapie pre náhradné rodiny a ohrozené rodiny v rôznych regiónoch Slovenska. Návrat usporiadal viaceré ďalšie odborné semináre k témam vplyvu drogových závislostí v regiónoch.

4. Komunikácia s verejnosťou a mediálne aktivity

Návrat už niekoľko rokov najrôznejším spôsobom komunikuje s verejnosťou o základnej myšlienke náhradného rodičovstva, ktorou je napĺňanie potrieb detí vyrastajúcich mimo rodiny. Návrat sa ako prvý na Slovensku rozhodol osloviť verejnosť so špecifikami konkrétnej formy náhradnej rodinnej starostlivosti – pestúnskej rodiny prostredníctvom aktivít projektu ***Dieťa potrebuje rodinu***.

Na jeseň 2007 Návrat zorganizoval **Týždeň pre rodinu v materských a komunitných centrách**. Verejných premietaní filmu *Sedem magických rokov* spolu s diskusiami s pestúnskymi mamičkami a odbornými pracovníkmi Návratu v **32 materských a komunitných centrách** po celom Slovensku sa zúčastnilo viac ako **300 rodičov**. Hlavným partnerom tejto časti projektu bola Únia materských centier. Do projektu bolo zapojených i **15 slovenských pôrodníc** a 3 neziskové organizácie špecializujúce sa na prípravu tehotných žien a ich partnerov na pôrod a rodičovstvo. **Tisíc mamičiek a budúcich rodičov** dostalo v rámci projektu nosič s filmom *Sedem magických rokov*. Do ďalšej aktivity projektu – štafety pestúnskych rodín sa zapojilo **100 pestúnskych rodín** z celého Slovenska.

V rámci výskumnej časti projektu prebehli v troch materských centrách v Bratislave, Banskej Bystrici a Zlatých Moravciach **fokus skupiny** (riadené diskusie). Výskumná sonda preukázala, že vedomie rodičovskej verejnosti o skutočných potrebách opustených detí bolo v skupine nízke. „Služba“ dobrej veci, ktorú mnohí ľudia neodmietajú, nie je v súvislosti s potrebami týchto detí príliš zrejímá. Pestúnska starostlivosť ako forma opateru a tým aj riešenie situácie opustených detí je však pod náporom emócií, empatie v kombinácii s racionálnym zvažovaním prijateľná. Respondenti na vybranej vzorke takúto schopnosť či kapacitu preukázali. Na začiatku spôsobom, ktorý svedčí o ich morálnom kredite, že by pomohli deťom v núdzi na strane príbuzných či známych. Zistenia kvalitatívnej výskumnej sondy nadškrtili ťah na bránu, že problematiku opustených detí je potrebné „znormálniť“, „včleniť“ do nášho každodenného života a „zakoreniť“ do spoločenského vedomia tak, aby opustené dieťa „zapadalo“ do modelu „normálnej rodiny“.

„Organizácia Návrat, najaktívnejšia svojho druhu, ktorá v týchto dňoch organizuje mediálny a komunikačný projekt *Dieťa potrebuje rodinu*“, píše týždeň a téme venuje desať strán. Denník SME venoval téme Pestúnska rodina piatkovú prílohu. Časopis Nota Bene priniesol v téme novembrového čísla reportáž z pestúnskej rodiny, podobne aj vianočné číslo Katolíckych novín. V rámci pravidelných stredňajších večerov dokumentu na STV bol vysielaný film *Sedem magických rokov* a cyklus dokumentov (Ne)chcené deti. V spolupráci s portálom www.rodinka.sk Návrat pripravil samostatný projektový web www.pestunska.rodinka.sk. Interaktívna anketa bola počas projektu zavesená na www.orangeportal.sk. Intenzívna práca s novinármi počas kampane i priebežná komunikácia priniesla v roku 2007 viac ako **140 mediálnych výstupov**.

Annual report

2007. In what way was this year extraordinary, different from previous years, different from upcoming years? It was the 14th year of our existence. Adolescence? Crazy, freedom, angst, rebellion and identity seeking? Not really, we matured faster. I see us – Navrat – elsewhere. A group of enthusiasts, who were starting our mission years ago and who had more zeal than experience and more zeal than resources to accomplish the plans, became a serious organization. There are many of us and our activities happen everywhere in Slovakia, we have offices, consulting and therapeutic spaces, cars, cell phones, computers and a budget of a couple of millions Slovak crowns... We have accomplished much and acquired a lot of experience. We boast many specialists and professionals, skills, accreditation, we are accepted as an expert and competent organization by clients, partners from public policy, and colleagues from other NGO's. This also brings its toll: more administrative issues, less freedom, more structure and formalities.

One phrase comes to mind when describing last year – family preservation. The year 2007 has definitely been the year, when the efforts to keep the families together became a stable part of our work and the ultimate plan for the future. After the previous "ice-breaking" year, when the official places did not know what to ask for, and we did not know what we may offer, what is necessary to offer and what we are able to offer, the year 2007 cleared up many of these questions. We are broadening our experience, distinguishing the effective from the less effective, creating stable teams in regions, and fostering cooperation with various institutions. Moreover, we are observing the first results: successes and failures of our efforts, our clients' efforts and efforts of our colleagues from other institutions.

Thus, after the passing of 2007, Navrat is not an organization dealing exclusively with substitute family care. Another leading theme is working with the child's biological family. And this topic, even though still at its beginning, is already showing a lot of promise. Even though these two areas, substitute family care and family preservation, take different paths, these paths cross more and more and these two areas are complementary and helpful to each other. Today, Navrat is an organization that deals with **parenthood**.

Therefore, our organization is not an adolescent anymore. We managed to mature more quickly than our chronological age. I would compare it to getting married. We settled down and are becoming serious, more somber... However, I still hope that we will keep enough freedom, enthusiasm and even a little bit of craziness.

Milada Bohovicová

Substitute family care

Substitute family care is a topic that has been an integral part of Navrat for 14 years. At first, all of our activities focused on this topic, but at present, substitute family care is an issue that is a part of a broad range of services that we offer.

Every child has the right to grow up in a family. The best solution for a child, who cannot presently be growing up in the family into which she or he was born, is a substitute family.

Our goal is to seek a family for every child and provide support to the substitute family in any phase the family may be. We realize that a child, even a very small child, comes into the substitute family with a life history, which often incorporates losses, traumas that the child has not dealt with, and psychological deprivation. Future parents are prepared to be able to face and deal with the consequences of past psychological wounds of the child. We are here to help and support them.

Navrat, as a *specialized* organization, offers services that help substitute families at every point of their journey- from the idea of bringing a child into the family to completing the process of becoming a substitute family. We offer a whole variety of support services that are provided according to the individual needs of the family. This includes specialized psychological, pedagogical and social counseling, therapeutical services as well as finding self-help and volunteer support for the family.

Finding new substitute families

Approximately 6000 children grow up without a family in Slovakia. Each and every one of them needs a substitute family for a period of time. There is a lack of substitute families and this is one of the reasons why the number of children in institutional care is fairly stable. Navrat has identified potential substitute families through nationwide campaigns, cooperation with the media, publishing and distribution of information materials, running a Not-Only-About-Adoption Infoline and online counseling on www.adopcia.sk and www.rodinka.sk, working with communities, and informing through individual consultations.

Preparation for substitute parenting and guiding the child on his or her way into the family

Navrat has an accreditation to provide training for potential substitute parents. This training program has been prepared based on our own experiences from previous years with substitute parents' preparation and their further education and experiences with Slovak and foreign professionals. While creating this program, the priority were the issues of the parents who are considering taking a child with specific needs into their family, whether these needs be based on age, disability or ethnic background. Navrat, in cooperation with institutions, works on finding family environment for specific children who need substitute family care.

In the year 2007:

- 119 individuals/69 families participated in the entire training program to become substitute parents /families through Navrat,
- 13 group trainings were completed,
- 2 training modules for professional parenting were provided with the participation of 19 future professional parents,
- more than 30 families were supported while bringing a child to their family through our professional help in decision-making, at the arrival of the child and in the adaptation phase. This included working with the child, the family and the broader environment,
- we found a substitute family for 10 children who did not receive substitute family care from a government institution.

Supporting substitute families

Specialized counseling for substitute parents has been developed in projects that responded to needs of families and is presently provided in seven professional offices. Many years of experience of workers in Navrat with providing counseling about substitute care have channeled into creating multiple programs and services that offer complex and long-term support for substitute families, based on their needs, their children's specific needs and the regional conditions.

Supporting substitute families is one of the main activities of our organization because substitute families need different specialists' support in different phases and the support is focused on children, parents, other family members and often on the family as a whole. There is still shortage of specialized help for families in Slovakia and thus the demand for the said services is high. Furthermore, even 'difficult' children with specific needs (physical or mental disability, behavioral problems etc.) can be placed in a substitute family care if the family perceives that there is a support system in case of problems.

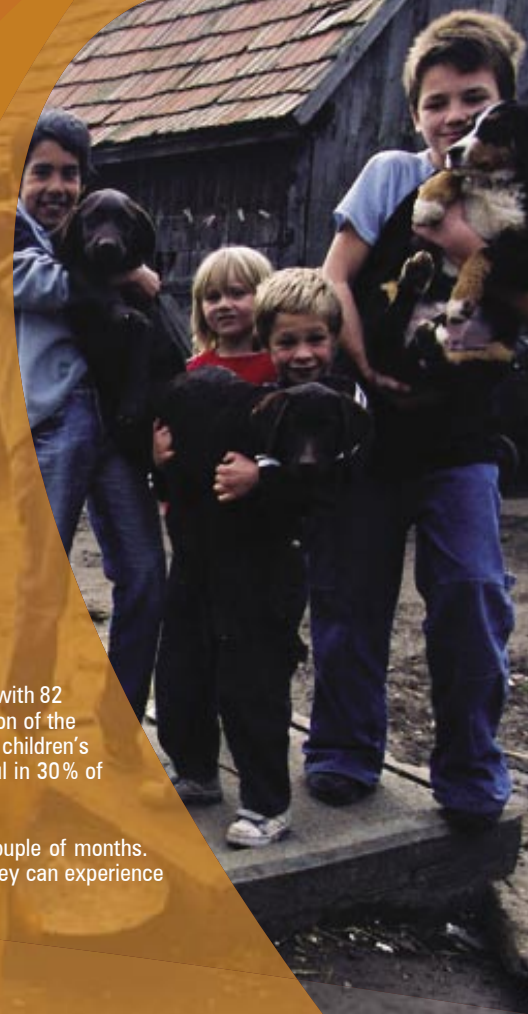
In the year 2007:

- 90 new families became our clients,
- our database registers more than 700 substitute families who we regularly contact with information and offers about our services,
- about 350 families were provided with some form of long-term socio-legal, psychological and pedagogical counseling,
- 7 counseling, educational and recreational weekend stays were organized for whole families,
- an outdoor 10-day program for teenagers from substitute families was organized,
- via the Infoline and online, more than 250 clients have been provided counseling, mostly in socio-legal questions,
- 15 educational seminars and workshops with topics such as contact therapy, the history of the child, map and book of life etc. were organized for parents,
- in 10 cases, we offered a program to foster attachment that focused on dealing with the history of the child as a means to create an attachment to the new family,
- support groups for substitute families were in place in 13 cities in Slovakia,
- we provided preparation and education of volunteers and parents helping other parents,
- both, volunteers and parents are supervised and supported.

Family preservation – Working with families in crisis

Throughout the year 2007, many family preservation programs were broadened. Navrat field workers worked with 82 families with 224 children at risk in 10 regions of Slovakia. The workers were helping with the social situation of the family to prevent removing the child from the family. Alternatively, if the child had already been placed in a children's home, the workers tried to help the family mobilize to be able receive the child back, which was successful in 30% of the cases.

The preferred form of family preservation is individual fieldwork in the family environment throughout a couple of months. Another successful form is a weekend stay for the whole family, i.e. for parents and their children, where they can experience their relationships in a safe environment.

Finančná správa NÁVRAT, rok 2007

Výkaz ziskov a strát k 31.12.2007

ÚČET	NÁKLADY	VÝNOSY
*501 Materiálové náklady	707 375,00 Sk	
*502 Spotreba energie	33 313,00 Sk	
*511 Opravy a údržba	61 142,00 Sk	
*512 Cestovné	215 700,00 Sk	
*518 Ostatné služby	4 110 328,00 Sk	
*521 Mzdové náklady	4 186 758,00 Sk	
*524 Zákonné sociálne poistenie	1 349 659,00 Sk	
*527 Zákonné sociálne náklady - sociálny fond	162 852,00 Sk	
*532 Daň z nehnuteľnosti	972,00 Sk	
*538 Ostatné dane a poplatky	2 061,00 Sk	
*544 Úroky z účtov v banke	979,00 Sk	
*546 Dary	1 500,00 Sk	
*549 Ostatné náklady	87 199,00 Sk	
*551 Odpisy investičného majetku	291 962,00 Sk	
*556 Tvorba zákonných rezerv	71 892,00 Sk	
*591 Daň z príjmu	13 833,00 Sk	
*644 Úroky z účtov v banke		18 425,00 Sk
*649 Iné ostatné výnosy		207 117,00 Sk
*651 Tržby z predaja DNM a DHM		65 000,00 Sk
*656 Zúčtovanie zákonných rezerv		45 355,00 Sk
*662 Granty a iné finančné príspevky		5 907 037,00 Sk
*662 Prijaté príspevky od právnických osôb		985 192,00 Sk
*662 Dotácie ÚPSVR - sanácia, NRS		1 374 420,50 Sk
*663 Prijaté príspevky od fyzických osôb		919 349,00 Sk
*664 Prijaté členské príspevky		2 300,00 Sk
*665 Príspevky z podielu zaplatenej dane – 2 %		1 752 364,00 Sk
*688 Mimoriadne výnosy		13 745,00 Sk
*691 Dotácie		1 304 304,00 Sk
Zisk	STRATA 77 337 Sk	11 220 188 Sk

Súvaha k 31.12.2007

ÚČET	AKTÍVA	PASÍVA
*018 Drobný NIM	10 990,00 Sk	
*021 Budovy, haly a stavby	1 606 727,00 Sk	
*022 Stroje, prístroje a zariadenia	222 293,00 Sk	
*023 Dopravné prostriedky	1 192 045,00 Sk	
*028 Drobný hmotný investičný majetok	22 484,00 Sk	
*078 Oprávky k drobnému NIM		10 990,00 Sk
*081 Oprávky k budovám, halám a stavbám		836 608,00 Sk
*082 Oprávky k strojom, prístrojom a zariadeniam		222 293,00 Sk
*083 Oprávky k dopravným prostriedkom		641 970,00 Sk
*088 Oprávky k drobnému IM		22 484,00 Sk
*112 Materiál na sklade	132 915,00 Sk	
*211 Pokladničky	42 525,00 Sk	
*213 Ceniny	23 863,00 Sk	
*221 Peniaze na BÚ	1 608 650,00 Sk	
*261 Peniaze na ceste	-15 000,00 Sk	
*311 Odberatelia	14 957,00 Sk	
*314 Poskytnuté prevádzkove preddavky	16 776,00 Sk	
*315 Ostatné pohľadávky	506 882,00 Sk	
*321 Dodávatelia		221 507,00 Sk
*323 Krátkodobé rezervy		71 892,00 Sk
*325 Ostatné záväzky		21 990,00 Sk
*331 Záväzky voči zamestnancom		55 511,00 Sk
*335 Pohľadávky voči zamestnancom	17 606,50 Sk	
*336 Záväzky voči poisťovniam	9 122,00 Sk	
*341 Daň z príjmu		12 350,00 Sk
*342 Daň zo závislej činnosti	14 344,00 Sk	
*381 Náklady budúcich období	21 194,00 Sk	
*384 Výnosy budúcich období		437 817,50 Sk
*389 Dohadné účty pasívne		2 899,00 Sk
*914 Ostatné fondy		8 000,00 Sk
*956 Sociálny fond		61 260,00 Sk
*932 Hospodársky výsledok minulých rokov		2 898 139,00 Sk
*963 Výsledok hospodárenia (strata)		-77 337,00 Sk
	5 448 373,50 Sk	5 448 373,50 Sk

MaxAudit, s.r.o., 1. mája 18, 010 01 Žilina

**Správa nezávislého audítora
pre správu radu organizácie Návrat, občianske združenie, Bratislava**

Ukutočnil sme audit prílohenej účtovnej závierky organizácie Návrat, občianske združenie, Bratislava, ktorá obsahuje súvažu k 31. decembru 2007, výkaz ziskov a strát a poznámky za rok končiaci k tomuto dátumu, ako aj prehľad významných účtovných zásad a účtovných metód a ďalších vysvetľujúcich poznámok.

Zodpovednosť vedenia organizácie za účtovnú závierku

Vedenie organizácie je zodpovedné za zostavenie a objektívnu prezentáciu tejto účtovnej závierky v súlade so Zákonom o účtovníctve č. 431/2002 Z.z. v znení jeho dodatkov. Táto zodpovednosť zahŕňa návrh, implementáciu a zachovávanie interných kontrol relevantných pre prípravu a objektívnu prezentáciu účtovnej závierky, ktorá neobsahuje významné nesprávnosti v dôsledku podvodu alebo chyby, ďalej výber a uplatňovanie vhodných účtovných zásad a účtovných metód, ako aj uskutočnenie účtovných odhadov primeraných za daných okolností.

Zodpovednosť audítora

Našu zodpovednosťou je vyjadriť názor na túto účtovnú závierku na základe nášho auditu. Audit sme uskutočnili v súlade s Medzinárodnými auditorskými štandardmi. Podľa týchto štandardov máme dodržiavať etické požiadavky, napláňovať a vykonať audit tak, aby sme získali primerané ustúpenie, že účtovná závierka neobsahuje významné nesprávnosti.

Súčasťou auditu je uskutočnenie postupov na získanie auditorských dôkazov o sumách a údajoch vykázaných v účtovnej závierke. Zvolené postupy závisia od rozhodnutia audítora, vrátane posúdenia rizika významných nesprávností v účtovnej závierke, či už v dôsledku podvodu alebo chyby. Pri posudzovaní tohto rizika audítor berie do úvahy interné kontroly relevantné pre zostavenie a objektívnu prezentáciu účtovnej závierky v účtovnej jednotke, aby mohol navrhnúť auditorské postupy vhodné za daných okolností, nie však za účelom vyjadrenia názoru na účinnosť interných kontrol účtovnej jednotky. Audit ďalej obsahuje zhodnotenie vhodnosti použitých účtovných zásad a účtovných metód a primeranosti účtovných odhadov uskutočnených manažmentom, ako aj zhodnotenie prezentácie účtovnej závierky ako celku.

Sme presvedčení, že auditorské dôkazy, ktoré sme získali, poskytujú dostatočné a vhodné východisko pre náš názor.

MaxAudit, s.r.o., 1. mája 18, 010 01 Žilina

Názor

Podľa nášho názoru účtovná závierka poskytuje pravdivý a objektívny pohľad na finančné stúcie organizácie Návrat, občianske združenie, Bratislava k 31. decembru 2007, na výsledky jej hospodárenia a peňažné toky za rok končiaci k danému dátumu v súlade so Zákonom o účtovníctve.

17. apríla 2008

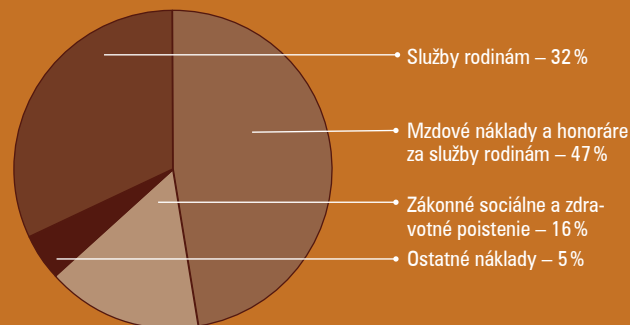

MaxAudit, s.r.o.
1. mája 18
010 01 Žilina, Štr./17945/L
Licencia SKAU č. 298
010 01 Žilina

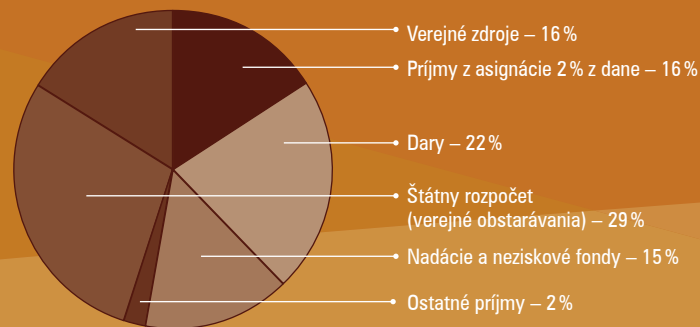
Ing. Erik Kelbel
Zodpovedný audítor
Licencia SKAU č. 924

VÝDAJE NÁVRAT o.z. ZA ROK 2007 v Sk	
Služby rodinám (náklady na pobyty, nájomné, energie, poštovné, telefóny, apod.)	3 100 031
Mzdové náklady a honoráre za služby rodinám	4 987 337
Zákonné sociálne a zdravotné poistenie	1 755 543
Materiálové náklady (pomôcky, kanc.potreby, apod.)	519 900
Cestovné	403 175
Opravy a údržba	61 142
Ostatné náklady(odpisy invest. majetku, daň z príjmu, daň z nehnuteľnosti)	470 397
SPOLU	11 297 525
PRÍJMY NÁVRAT o.z. ZA ROK 2007 v Sk	
Bratislavský samosprávny kraj	700 000
Banskobystrický samosprávny kraj	249 000
Žilinský samosprávny kraj	105 304
Košický samosprávny kraj	250 000
Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny v 9 regiónoch	3 741 782
Mesto Banská Bystrica	420 000
Mesto Žilina	44 608
Konto Orange, n.f.	1 000 000
Nadácia pre deti Slovenska	305 580
Nadácia otvorenej spoločnosti	133 886
International Visegrad Fund	132 124
Komunitná nadácia Prešov	10 000
Dary od právnických osôb	358 017
Dary od fyzických osôb	1 669 349
Príjmy z asignácie 2 % z dane	1 752 364
Ostatné (predaj majetku, publikácií, úroky z bankových účtov, apod.)	348 174
SPOLU	11 220 188

Výdaje

Príjmy

Vážime si pomoc všetkých, ktorí podporili aktivity NÁVRATu v roku 2007 dobrovoľnou prácou, členskými príspevkami, finančnými a nefinančnými darmi.

Strategické partnerstvá Návratu

Konto Orange, n. f. (dlhodobé strategické partnerstvo spojené s finančnou podporou projektov),

Orange Slovensko, a. s. (dlhodobé zabezpečenie komunikačných služieb),

Anja (podpora pri získaní 2% z asignácie dane),

Artforum (podpora pri získaní 2% z asignácie dane, dlhodobá zľava na knihy),

BMB Leitner, Renáta Bláhová (podpora pri získaní 2% z asignácie dane),

Euro Office s. r. o., Ján Hornáček (zabezpečenie kancelárskych potrieb),

Grafické štúdio compART, Soňa Sadilková (grafické návrhy a spracovanie Výročnej správy a Spravodaja),

iLeo/DMMS Bratislava s. r. o. (bezplatné direct mail služby),

MDMH, s.r.o., Tomáš Dulovič (sprostredkovanie finančnej a materiálnej pomoci),

Rajo, a. s. (šírenie výzvy „Hľadáme rodičov“ na škatuliach mlieka),

Tatra banka, a. s. (podpora pri získaní 2% z asignácie dane),

Selecta (zapojenie zamestnancov do podpory Návratu a náhradných rodín),

Únia materských centier, Elena Bakošová, MC Hviezdička, Mamioáza, Klbko a mnohé ďalšie (spolupráca na projekte Dieťa potrebuje rodinu).

Mediálne partnerstvá

spolupráca na projekte Dieťa potrebuje rodinu, podpora pri získaní asignácie 2% z dane

www.rodinka.sk (www.pestunska.rodinka.sk), „týždeň, denník SME, STV

Najvýznamnejšie finančné dary a asignácia podielu 2% z dane

UniCredit Bank, firma White & Case, pán Andrej Jankuliak, pán Peter Paľaga, pán a pani Bohmovci a zamestnanci spoločnosti Schneider Electric Slovakia.

Pravidelní prispievatelia

Ďakujeme rodine Petrincovej a Juríkovej, pani Špánikovej, Klimekovej, Volárovej, Múčkovej a Dugasovej, páňovi Betinovi, Kittovi, Pikulovi a Gulyasovi.

Vďaka za finančnú pomoc patrí aj pani Drozdovej, Kummerovej, Slovákovej a Mihálikovej, páňovi Krajčímu, Pobieckemu, Holkovičovi, Ondrišákovi, Vodovi, Kollárovi, manželom Sivákovcom a mnohým ďalším.

Ceníme si každý, aj zdanlivo malý dar, už či je finančný, alebo vecný.

Veľkú hodnotu má pre nás práca dobrovoľníkov, ktorú je ťažké vyčísliť. Pri použití ohodnotenia vo výške minimálnej mzdy dosahuje práca a pomoc dobrovoľníkov hodnotu niekoľko 100 000 korún.

Bez vašej podpory by sme nedokázali urobiť všetko to, čo ste si mohli prečítať vo výročnej správe za rok 2007.

konto orange

anja

ARTFORUM

Euro Office

iLeo

mdmh

rajo

selecta

Centrá pre náhradnú rodinnú starostlivosť a centrá pomoci rodine

■ Návrat / Centrum Návrat v Bratislave
Sancová 42, 811 05 Bratislava
Tel./fax: 02/5249 9276, 02/5244 4361
E-mail: navrat@navrat.sk

■ Poradenské miesto Návrat v Trnave
Trhová 2, 917 01 Trnava
Mobil: 0904/911 400, 0918/391 266

■ Centrum Návrat v Banskej Bystrici
Komenského 21, 974 94 Banská Bystrica
Tel./fax: 048/414 38 97, 0907/518 180
E-mail: navratbb@navrat.sk

■ Centrum pomoci rodine Bazalka
Majerská cesta 65, 974 01 Banská Bystrica
Mobil: 0918/653 817
E-mail: bazalka@navrat.sk

■ Centrum Návrat v Žiline
Predmestská 24, 010 01 Žilina
Tel./fax: 041/723 4273
Mobil: 0907/706 523
E-mail: navratza@navrat.sk

Infolinka nielen o adopcii 0907 80 80 80
www.navrat.sk, www.adopcia.sk

■ Poradenské miesto Návrat v Trenčíne
Soblahov č. 393, 913 38 Trenčín
Tel.: 0907/706 523

■ Centrum Návrat v Prešove
Bayerova 8, 080 01 Prešov
Tel./fax: 051/7711 679
Mobil: 0918/391 019
E-mail: navratpo@navrat.sk

■ Poradenské miesto Návrat v Košiciach
Szakkayho 1, 040 01 Košice
Tel.: 055/6253 149
Mobil: 0918/085 024
E-mail: navratke@navrat.sk

■ Centrum Návrat v Bardejove
Radničné nám. 12, 085 01 Bardejov
Tel.: 054/4795 498
Mobil: 0918/653 818
E-mail: navratbj@navrat.sk

VOLKSBANK SLOVENSKO, Č. ÚČTU: 4000 458 116/3100,
IČO: 31746209

Návrat, o. z. je registrované na MV SR pod číslom VVS/1-900/90-10539.

Návrat poskytuje služby ako akreditovaná organizácia – na základe rozhodnutí
MPSVaR SR číslo 1993/2006-1/21 AK a 28630/2006-1/21 AK.

V roku 2007 vyšla v časopise .týždeň reportáž Andreja Bána *Pestúni a ich deti*, ktorá vznikla v rámci spolupráce s Návratom a náhradnými rodinami. Ďakujeme autorovi za možnosť publikovať fotografie vo Výročnej správe organizácie.

Vydalo: Návrat, o. z., grafika: Soňa Sadilková, Jana Madaraszová, jazyková úprava: Alena Ješková, preklad: Hanka Kolibiarová, tlač: MiRe, mire@mire.sk, foto: Andrej Bán, www.andrejban.com